методикою навчання іноземних мов розглядаються як відеотексти. «Перегляд відеофільмів, загалом, є частиною сучасної культури, зокрема – відповідає комунікативному підходу до навчання мови як іноземної. Демонстрація короткометражних фільмів на заняттях української мови як іноземної (УМІ), безумовно, має низку переваг, серед яких активізація зорового та слухового сприйняття студентів, тренування їхньої пам'яті та уваги, практика монологічного та діалогічного мовлення, емоційне та естетичне враження. <…> Під час перегляду фільму супроводжуючий звук відеоряд дозволяє зняти частину труднощів, полегшує розуміння, справляючи емоційний вплив. <…> Зазначимо, що розвага не є самоціллю при роботі з відеотекстом, хоча в окремих випадках вибір і показ короткого мультфільму або уривка з фільму може здійснюватися саме з метою створення сприятливої атмосфери під час заняття» [1, с. 19-20].

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що урізноманітнення форм роботи як під час аудиторних, так і онлайн-занять сприяє відновленню психоемоційного балансу студентів і, відповідно, підвищенню продуктивності навчального процесу.

Список використаної літератури

1. Богиня Л.В. Дидактичний потенціал короткометражних фільмів у практиці мовної підготовки іноземних студентів // Міжнародний науково-методичний семінар «Новітні педагогічні технології у викладанні мов іноземним студентам». Харків: ХНАДУ, 2022. С. 19-23.
2. Богиня Л.В. Етнопсихологічний підхід у практиці навчання іноземних студентів // Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю «Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки». Полтава, 2022. С. 34-36.
3. Богиня Л.В. Навчальні презентації як елемент візуалізації дидактичного матеріалу // Міжнародний науково-методичний семінар «Новітні педагогічні технології у викладанні мов іноземним студентам». Харків: ХНАДУ, 2021. С. 15-19.
4. Богиня Л.В., Вечерок О.М., Скальська С.А., Трусова Л.В. Роль культурологічного та фахового аспектів у процесі адаптації іноземних громадян до навчання у ЗВО України // Зб.статей IV науково-практичної конференції «Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи». Полтава, 2019. С. 32-35.
5. Богиня Л.В., Трусова Л.В., Скальська С.А. Використання сучасних освітніх ресурсів як засобу поточного контролю рівня сформованості комунікативної компетенції іноземних студентів // Матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку. Дебрецен (Угорщина). С. 275-279.
6. Вечерок О.М., Скальська С.А., Трусова Л.В. Виховна бесіда як складова процесу адаптації іноземних студентів // Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. праць. Вип. 35. Харків: СН НТМ «Новий курс», 2020. С. 23-24.
7. Вечерок О.М., Скальська С.А., Трусова Л.В. Формування копінг-поведінки у студентів-іноземців на початковому етапі адаптації // Матеріали III Міжнародної науково-методичної конференції «Мова і спеціальність: актуальні проблеми навчання іноземців у закладах вищої освіти». Харків: ХНУРЕ, 2020. С. 64-70.
8. Шпак М.М. Психоемоційний стан студентів в умовах дистанційного навчання. URL: http://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1242

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ

Владимирова В.І.

Полтавський державний медичний університет

Розглянуто прийоми формування соціокультурної компетенції як основи міжкультурного спілкування під час навчання іноземних мов, наведено аналіз різних стратегій комунікативної поведінки щодо використання різноманітних завдань і форм організації роботи.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, міжкультурне спілкування, комунікативно-прагматичні завдання, інтерактивні завдання, мовна поведінка.

The work examines methods of forming sociocultural competence as the basis of intercultural communication during foreign language learning and provides an analysis of various strategies of communicative behavior regarding the use of various tasks and forms of work organization.

Keywords: sociocultural competence, intercultural communication, communicative and pragmatic tasks, interactive tasks, language behavior.

Предметом дослідження є соціокультурна компетенція як основна складова міжкультурного спілкування при викладанні й вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням.

Розглянути теоретичну сутність соціокультурної компетенції у викладанні дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» і формуванні міжкультурної комунікації – мета даної статті.

Специфіка функціонування мови як іноземної полягає в тому, що її комунікативна функція забезпечує міжкультурне спілкування. Виникає ситуація зустрічі комунікантів, які, користуючись однією і тією ж мовою, неоднаково сприймають повідомлення, що передаються, оскільки породжувані ними мовні структури побудовані на основі різних соціокультурних структур [3; 5; 9]. Отже, у міжкультурному спілкуванні важлива умова успіху – забезпечення взаєморозуміння у вигляді створення спільного комунікативно-прагматичного простору. Це можливо для формування в іноземних студентів соціокультурної компетенції, яка враховує культурно-психологічні особливості комунікативної поведінки носія мови.

У психоневрологічному механізмі кожного комуніканта «записана» мовна система, що є програмою, яка керує комунікативною поведінкою індивіда [1-2; 7]. Ця програма складається з команд, що задають певні операції, які, перш за все, спрямовані на те, щоб реалізувати в мові комунікативний задум і намір (інтенції) мовця, установити зв'язки між мовними і позамовними об'єктами, що входять до комунікативно-прагматичного простору, а також регулювати взаємовплив внутрішньоструктурних компонентів мовної системи (семантичний, прагматичний, синтак-

сичний, морфологічний).

У рамках культурознавчого підходу вивчення іноземної мови має зводитися до формування іншого коду відображення реальної, єдиної для носія іншого коду дійсності, причому не просто вербальному, а насамперед когнітивному, що визначає зміст (предмет, тема тощо) і форму комунікативно -прагматичної норми мовної поведінки суспільства.

Під комунікативно-прагматичною нормою поведінки маються на увазі правила відбору мовних засобів і побудови висловлювань у типових ситуаціях спілкування з різною комунікативною інтенцією у певному суспільстві в даний історичний період його розвитку. Комунікативно-прагматичні норми виробляються в процесі соціальної взаємодії людей і набувають соціального визнання в типових ситуаціях комунікації [4;6].

Відхилення на прагматичному рівні комунікації є наслідком порушення прагматичних норм мовного функціонування. При цьому не виправдовуються комунікативні очікування учасників інтеракції щодо змісту, способу чи порядку виконання цих дій у контексті спілкування. Ф. Райлі даний вид неадекватності визначив як соціопрагматичну неадекватність мовної поведінки, яка проявляється в тому, що комуніканти або роблять дії, несподівані для іншої сторони, або, навпаки, не роблять тих дій, яких від них чекає співрозмовник. Глибинною причиною соціопрагматичної неадекватності комунікативної поведінки є культурно-психологічні особливості комунікантів, які полягають у соціокультурних особливостях мовної поведінки. Під культурно-психологічними особливостями комунікантів мають на увазі етнічно зумовлені особливості свідомості людини й менталітету, які актуалізуються через поведінку учасників інтеракції, надаючи їй соціокультурної специфіки. Отже, носії різних культур при вступі до комунікативного контакту можуть обирати різні стратегії комунікативної поведінки, зумовлені їхньою культурно-психологічною специфікою. У результаті можуть виникнути серйозні збої в міжкультурному спілкуванні, оскільки співрозмовник, який реалізує міжкультурну комунікацію, свідомо відбирає зміст і мовне оформлення, необхідні для адекватної, із точки зору соціокультурних норм спілкування і в рамках соціуму, що вивчається, реакції на висловлювання іншомовного співрозмовника й формулює релевант висловлювання відповідно до умов ситуації міжкультурного спілкування [8; 11; 13].

На думку І.І. Халеєвої, уміння робити коректні прагматичні висновки з мовного твору носія мови – один із ключових засобів, за допомогою яких комунікант може «пробитися всередину свідомості» того, хто говорить. Це один із основних засобів до розуміння механізму соціальної взаємодії [9; 12].

Отже, із психологічної точки зору, орієнтація суб'єкта спілкування проявляється у процесі відображення й переробки в психіці інформації, що надходить іззовні, у результаті якої формується стратегія поведінки. Вибір адекватної стратегії мовної поведінки соціокультурно детерміновано знанням культурно-психологічних особливостей носія мови - адресата і вмінням використовувати ці знання для моделювання автентичної мовної поведінки. Дане становище дозволяє дійти невтішного висновку, що поняття «стратегія», як і мовленнєва поведінка, соціокультурно детерміновано, а її вибір і реалізація залежать від знання культурно-психологічних особливостей носія мови й соціокультурних параметрів спілкування. У рамках формування соціокультурної компетенції як основи міжкультурного спілкування доцільно виділити соціокультурні стратегії, як тип мовної поведінки комуніканта, обраний з урахуванням знань про культурно-психологічний образ партнера з комунікації та способах їх відображення в мовній/немовній поведінці та вживаний для ефективної реалізації комунікативного завдання, беручи до уваги соціокультурні параметри ситуації спілкування.

Конкретизуючи дані теоретичні положення на прикладі представників американської лінгвокультури, зазначимо, що дослідники зазначають товариськість американців (О.А. Леонтович, І.А. Стернін, О. Вежбицька, В.П. Фурманова, Г.В. Єлізарова та ін.). Показником цього є те, що вони легко вступають у контакт, легко спілкуються, не відчуваючи при цьому дискомфорту.

Проте національною специфікою американської комунікабельності є її формальний характер – американці товариські з усіма однаковою мірою, але це не є показником особистої прихильності до співрозмовника. Для американців дружелюбність – норма, позитивна риса, що високо цінується у спілкуванні, у тому числі й із незнайомими людьми. Отже, на основі даної культурно-психологічної особливості американської комунікативної поведінки можна виділити стратегію підтримки комунікативного контакту, що передбачає знання певних комунікативних норм, сценаріїв, мовного етикету, які дозволяють постійно спрямовувати нитку бесіди в потрібне русло, дотримуючись національної специфіки комунікативної ввічливості. Основна вимога ефективної реалізації цієї стратегії – використання таких тактик:

- ініціація 'Small talk';
- утримання уваги співрозмовника;
- стимулювання комунікативної активності співрозмовника;
- зміна теми розмови;
- плавне завершення розмови;
- використання різних регістрів спілкування з перевагою неформального стилю.

При опануванні мовним оформленням даної стратегії з соціокультурними тактиками, що входять до її складу, у процесі створення певних методичних умов формується вміння підтримки комунікативного контакту з носієм американського варіанта англійської мови.

При розробці методики формування соціокультурної компетенції логічно спиратися на трактування спілкування в аспекті міжкультурної взаємодії як «складного багатопланового процесу встановлення та розвитку контактів між представниками різних культур, що породжується потребами спільної діяльності та включає обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття та розуміння іншої» [14;15].

Спілкування має три сторони свого прояву: комунікативну, інтерактивну, перцептивну.

На комунікативному рівні взаємодія означає реалізацію правил і традицій спілкування, характерних для тієї чи іншої лінгвокультурної спільності. На інтерактивному – організацію міжособистісного спілкування, що передбачає облік культурно-психологічних характеристик учасників цього процесу. Перцептивний рівень дозволяє виявити механізм взаємного пізнання і зближення представників різних культур.

Роботу в рамках соціопрагматичного ступеня можна розділити на два етапи: комунікативно-прагматичний та

інтерактивний.

Комунікативно-прагматичний етап – це фактично підготовча ланка для оволодіння складнішими мовними вміннями, а саме вмінням моделювати автентичну мовленнєву поведінку в процесі соціокультурної взаємодії, що створюється в навчальних умовах. Здійснюючи цю діяльність, студенти не тільки навчаються у своїх висловлюваннях, що представляють конкретні акти комунікації, а й мають намагатися відтворити в частині об'єктивно існуючого світу/сфери конкретний відрізок реальності/мікросфери функціонування лінгвокультури, що вивчається, спираючись на культурно-психологічні знання, застосовуючи адекватні соціокультурні стратегії для моделювання автентичної мовної поведінки.

На цьому етапі розвивається комунікативна гнучкість мовної поведінки взаємодіючих комунікантів в умовах іншомовного спілкування, що змінюються. Застосування соціопрагматичних завдань сприятиме активізації отриманих культурно-психологічних знань, здобутих на комунікативному ступені та представлених у вигляді "Culture Capsules", і виробленню соціопрагматичних умінь соціокультурної компетенції.

Відповідно до запропонованої методики соціопрагматичні завдання доцільно розділити на комунікативно-прагматичні й інтерактивні. Комунікативно-прагматичні завдання передбачають тренування щодо вибору й використання соціокультурних стратегій у мовній поведінці відповідно до зазначених комунікативних цілей, змісту й особливостей контексту.

Інтерактивні завдання спрямовані на використання і варіювання адекватними соціокультурними стратегіями з метою моделювання автентичної мовної поведінки в ситуаціях міжкультурного спілкування. Завдання такого типу мають вільний характер і сприяють формуванню комунікативної гнучкості мовної поведінки іншомовного спілкування в соціокультурних умовах, що змінюються.

Розбіжності в мовних картинах, різне членування і класифікація навколишньої дійсності впливають на адекватність інтерпретації послання. Неконгруентність інтерпретацій рівнів повідомлення інокомунікантами може призвести до нерозуміння і навіть культурного шоку. Знання й облік національно-специфічної картини світу, когнітивного й афективного фонів мови, що вивчається, реалізованих соціокультурними комунікативно-поведінковими стереотипами, сприяють адекватному кодуванню і декодуванню послання в процесі інтеракції з представниками культури мови, що вивчається.

Без усвідомленого розуміння і знання культурних розбіжностей, що виявляються в системі вербальних і невербальних засобів, неможливе спілкування між представниками різних культур. Облік соціокультурних чинників допомагає усунути типові помилки і нерозуміння.

Список використаної літератури

1. Бим И.Л. Некоторые актуальные проблемы современного обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе, № 4. – М., 2001. – С. 5-11.
2. Василина В.Н. Теория и практика профессионально ориентированного обучения иностранным языкам: материалы VI междунар. науч.-практ. конф., Минск, 16–18 мая 2013 г. / редкол. О.Ю. Шиманская (гл. ред.), Т.С. Коротюк. – Минск: Междунар. ун-т «МИТСО», 2013. – С. 166–169.
3. Владимирова В.І. Значимість соціокультурного аспекту в розвитку інформаційних та комунікаційних технологій в вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням / В. І. Владимирова // Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 24 березня 2022 р. – Полтава, 2022. – С. 53–56.
4. Владимирова В. І. Комунікативна культура як прояв професійної культури сучасного викладача / В. І. Владимирова, О. М. Шевченко // Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 25–26 листопада 2021 р. – Полтава, 2021. – С. 50–54.
5. Владимирова В. І. Культурологічний аспект у викладанні іноземної мови за професійним спрямуванням студентам-іноземцям / В. І. Владимирова // Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 21 березня 2019 р. – Полтава, 2019. – С. 32–35.
6. Владимирова В. І. Лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. «Інноваційні технології у контексті іншомовної підготовки фахівця», м. Полтава, 7–8 травня 2019 р. / В. І. Владимирова, О. М. Шевченко // Молодий вчений. – 2019. – № 5.1 (69.1). – С. 55–58.
7. Владимирова В. І. Проблеми і перспективи професійно-особистісного самовизначення майбутнього фахівця в сучасних соціокультурних умовах / В. І. Владимирова // Актуальні проблеми сучасної медичної освіти в Україні : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 19 березня 2020 р. – Полтава, 2019. – С. 39–41.
8. Владимирова В. І. Теоретико-методологічні основи формування білінгвальної комунікативної компетенції здобувачів освіти в умовах діалогу культур / В. І. Владимирова, О. М. Шевченко // Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика : матеріали III Всеукр. наук.-практ. онлайн конф., м. Полтава, ПДАУ, 25 травня 2022 р. – Полтава, 2022. – С. 145–149.
9. Гурьянова (Орлова) О. В. Роль изучения языка в диалоге культур // Славянский мир на рубеже тысячелетий. Материалы международной конференции. – М., 1998.
10. Лещенко Т. О. Інноваційні підходи у викладанні української мови як іноземної / Т. О. Лещенко, О. М. Шевченко // Мова. Свідомість. Концепт : зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. – Мелітополь : МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. – С. 250–253.
11. Лещенко Т. О. Соціокультурний аспект посібника з української мови для іноземних студентів / Т. О. Лещенко, О. М. Шевченко // Актуальні питання медичної (фармацевтичної) освіти іноземних громадян: проблеми та перспективи : збірник статей навч.-наук. конф. з міжнар. участю, 22 листопада 2018 р. – Полтава, 2018. – С. 51–54.
12. Шевченко О.М. Інноваційні методи та сучасні інформаційні технології у навчанні української мови іноземних студентів // Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика: матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю. – Українська медична стоматологічна академія, 2020. – С. 256–258.
13. Vladymyrova V. The role of linguocultural aspect in the study of a foreign language by professional orientation / V. Vladymyrova, T. Savitskaya // Problems of science and practice, tasks and ways to solve them : proceedings of the XXVI International scientific and practical conference, Helsinki, Finland, 5–8 July 2022. – Helsinki : International Science Group, 2022. – P. 230–234.
14. Vladymyrova V. Use of intensive technologies of learning foreign languages as a means of stimulating communicative competence / V. Vladymyrova, O. Shevchenko, T. Savitskaya // Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects : proceedings of the 8th International scientific and practical conference, Berlin, Germany, 23–25 January 2022. – Berlin : CPN Publishing Group, 2022. – P. 338–345.
15. Shevchenko O. Conceptual foundations of the lingvoculturological approach to teaching Ukrainian to foreign students // Modern science and practice. Abstracts of III International Scientific and Practical Conference. Varna, Bulgaria 2021. Pp. 71-73.